

LA INTERNACIONALITZACIÓ DELS ESTUDIS

Guy HAUG
Expert universitari europeu
Universitat Politècnica de València

Aquest article intenta definir, en primer lloc, el que s'entén per "internacionalització dels estudis". Després es dedica a fer una breu anàlisi dels currículums internacionals abans d'abordar la qüestió clau de les relacions entre la internacionalització dels estudis i la internacionalització institucional. L'última part tracta de l'avaluació de la internacionalització, primer en l'àmbit intern i després com a part de l'avaluació externa.

QUÈ SIGNIFICA INTERNACIONALITZAR ELS ESTUDIS?

1. La internacionalització dels estudis no es pot concebre com un canvi aïllat. Requereix canvis en diversos àmbits, especialment els següents:

a) Ajustaments en els criteris i els processos d'admissió d'estudiants, fins i tot en la comunicació amb els futurs candidats, en la seva orientació cap als cursos que més els convinguin i en el suport que poden necessitar a l'inici o al llarg dels seus estudis (allotjament, visats, beques, tria d'assignatures opcionals, pràctiques, tesines, estades a l'estranger, etc.)

b) Disseny del programa d'estudis en una perspectiva internacional i comparada (utilitzant, per exemple, els estudis que s'han realitzat en el marc del programa TUNING per determinar els continguts essencials dels currículums en cada àrea). La internacionalització del disseny de programes d'estudi implica almenys actuacions en els àmbits que s'esmenten tot seguit:

- El contingut de la matèria (principalment amb la introducció d'aspectes internacionals de la matèria, d'aspectes interculturals i d'idiomes – a tot Europa s'haurien d'estudiar normalment l'anglès i un altre idioma, a més de l'idioma matern).
- L'estructura del currículum, amb aspectes internacionals tant en els cursos troncats com en els opcionals, i amb la inclusió d'una o més finestres de mobilitat internacional per efectuar un període d'estudis, de pràctica o d'investigació a l'estranger (bé en el marc d'un conveni d'intercanvis firmat per la universitat o amb "mobilitat lliure" a iniciativa de l'estudiant).
- El desenvolupament d'aspectes internacionals en la metodologia de docència i d'aprenentatge, per exemple gràcies a la contribució de docents i a la utilització de referències internacionals.
- A més dels aspectes anteriors, cal també desenvolupar la dimensió internacional dels serveis de suport a la docència, com els serveis bibliotecaris, les oficines de relacions internacionals, els serveis d'ocupació, etc.

c) També és imprescindible vetllar per la validesa de les titulacions que s'atorguen als estudiants al final de la carrera; cal recordar que el 2001, en el "missatge de Salamanca", les universitats europees van acceptar responsabilitzar-se de l'èxit dels seus estudiants i de

l'acceptació de les seves titulacions en l'àmbit nacional, europeu i mundial; això implica que les universitats busquin "segells de qualitat" (per exemple, en la forma d'una acreditació o una altra forma d'avaluació externa) que els permetin augmentar l'acceptació internacional de les seves titulacions. En l'àmbit europeu, això implica també com a regla bàsica que la universitat respecti les regles estructurals fonamentals de l'espai europeu d'educació superior (EEES): nombre de crèdits mínim i màxim per a cada categoria de titulacions (grau, màster, doctorat), assignació dels punts ECTS, i atorgament del suplement al diploma als titulats.

2. La internacionalització dels estudis ja no és optativa. Ja s'ha convertit en una dimensió essencial del desenvolupament de les universitats en l'àmbit competitiu en el qual funcionen:

- inclou totes les disciplines a tots els nivells de les titulacions i totes les activitats i totes les categories de personal;
- correspon a habilitats clau que es necessiten per a l'accés al mercat laboral, tant nacional com europeu i internacional en general;
- correspon també a una necessitat en la competència entre universitats i entre sistemes nacionals d'educació superior per a estudiants, professors i investigadors;
- és coherent amb el fet que una gran part de la internacionalització dels estudis es desenvolupa en el marc de convenis de cooperació internacional o de xarxes temàtiques interuniversitàries;
- és també una resposta al desenvolupament de sistemes d'avaluació i d'acreditació (és a dir de "segells de qualitat" més o menys creïbles localment i globalment) i a la multiplicació dels rànquings internacionals que estenen de fet la competència internacional fins a les universitats més locals.

A EUROPA HI HA UNA GRAN DIVERSITAT DE CURRÍCULUMS "INTERNACIONALS"

1. Una gran part dels currículums "internacionals" corresponen a programes de mobilitat, sense un canvi curricular profund o com a part d'un esforç específic d'internacionalització dels estudis; es fa gràcies a estades d'estudiants a l'estranger (per fer-hi cursos, pràctiques o la tesi) i a la presència d'estudiants estrangers en els campus propis.

Aquesta forma de mobilitat "senzilla" sol ser la primera etapa d'estratègies d'internacionalització que progressivament es fan més àmplies, sistemàtiques i complexes.

2. Entre els currículums intrínsecament internacionals destaquen en particular:

- La introducció de cursos d'idioma i en idioma estranger
- El desenvolupament per xarxes universitàries de mòduls conjunts, accessibles des de les diverses universitats associades a la xarxa. Aquesta fórmula permet a cada universitat oferir cursos (sobretot opcionals) en àrees que corresponen als seus punts forts, i reunir grups d'estudiants en àrees d'especialització per a les quals no es podrien

trobar prou estudiants en una sola universitat; és una fórmula que permet enriquir l'oferta educativa gràcies a la posada en comú d'equips docents i estudiantils de diverses universitats. Una variant d'aquests "mòduls" compartits són els cursos d'estiu comuns, que no coincideixen amb els horaris dels cursos habituals i permeten als estudiants sumar crèdits internacionals sense allargar la durada dels estudis.

- El disseny en comú de cursos conjunts de grau o de màster, així com de programes doctorals amb codirecció de tesis, representa un pas més complex en la internacionalització dels estudis. Exigeix un treball en comú entre equips docents de diverses universitats en l'àmbit d'acords de cooperació educativa estables entre socis que habitualment ja tenen una llarga experiència d'intercanvis (mobilitat) entre ells.
- Un cas d'internacionalització dels estudis d'especial interès és el desenvolupament d'"escoles" de postgrau o doctorals internacionals; un nombre cada vegada més important d'universitats europees posen en marxa "escoles" d'aquesta mena que agrupen diversos màsters i doctorats des d'una perspectiva interdisciplinària, amb una estreta cooperació amb empreses o entitats de recerca i amb universitats estrangeres.
- Els exemples més complets d'internacionalització dels estudis es troben en cursos amb doble titulació o titulació conjunta. Aquesta fórmula representa un pas addicional respecte al disseny de cursos comuns.

3. Per donar una idea concreta del tipus d'internacionalització que es pot aconseguir amb cursos d'aquesta mena es pot donar l'exemple d'un curs "europeu" de grau en direcció d'empreses amb doble titulació per a tots els titulats. Reuneix els elements que s'esmenten a continuació:

- currículum únic desenvolupat en comú per quatre institucions d'educació superior de quatre països diferents de l'EEES (França, Anglaterra, Alemanya i Espanya);
- admissió d'estudiants a cada país segons criteris semblants;
- constitució a cada campus d'un grup multinacional d'estudiants procedents de les quatre institucions;
- cada estudiant estudia en dos països; a cada país hi estudia durant tres semestres i hi fa un període de pràctiques d'un semestre;
- tots els estudiants canvien de campus després de dos anys i es distribueixen novament en quatre grups multinacionals (un grup a cada campus);
- al final de la carrera, cada estudiant rep 2 titulacions oficials (una de cada país on ha estudiat) i un "certificat" comú per a tots;
- tots els titulats s'integren en una associació única d'estudiants.

Aquest programa va començar ja l'any 1976 (abans de la posada en marxa d'ERASMUS) i ha marcat una nova etapa en la internacionalització d'estudis. Atreu un gran nombre de candidats de nombrosos països (no només dels quatre que participen en la xarxa) i es veu com una font de titulats realment "europeus" en moltes empreses multinacionals.

INTERNACIONALITZACIÓ D'ESTUDIS I INTERNACIONALITZACIÓ INSTITUCIONAL

1. Nivells/etapes del procés d'internacionalització

Com ja s'ha assenyalat, el procés d'internacionalització de les universitats d'Europa sol desenvolupar-se en diverses etapes:

a) la primera correspon al desenvolupament de la mobilitat:

- estudiants que van a l'estranger
- estudiants estrangers en cursos nacionals
- cursos especials per a estudiants estrangers

b) la segona etapa correspon a la internacionalització dels programes d'estudis:

- internacionalització dels continguts i dels mètodes així com dels serveis implicats
- aquesta internacionalització permet involucrar en la internacionalització tots els estudiants, no només els pocs que participin en la mobilitat; per això, aquesta etapa s'anomena també "internacionalització sense mobilitat" o "*internationalization at home*".

c) la tercera etapa, la més completa, correspon a la internacionalització institucional; a més d'un aprofundiment de la mobilitat i de la internacionalització dels estudis, es requereixen altres aspectes com ara:

- la valoració (o l'"explotació") de la mobilitat per convertir-la en una font de canvi institucional, aprofitant l'experiència dels estrangers presents al campus i dels estudiants i professors que tornin d'una estada a l'estranger.
- la internacionalització en profunditat del campus i de la seva cultura estudiantil i docent.

2. Per això, és important destacar que la internacionalització dels estudis és un aspecte clau de la internacionalització d'universitats, però només un aspecte entre molts d'altres, com per exemple: la vida i l'ambient internacional del campus, la cultura i el funcionament institucional, la política institucional d'incorporació de docents i directius, i la comunicació de la universitat amb el desenvolupament d'una imatge institucional i d'una presència internacional fortes.

Això significa també que existeixen diversos perímetres d'internacionalització que corresponen a diverses formes d'internacionalització institucional d'acord amb l'estratègia institucional global (o la "missió") de cada universitat. La internacionalització dels estudis s'ajusta a diversos tipus i

nivells d'estratègies institucionals globals (missió). En els casos més aconseguits, la internacionalització es converteix en un factor important de diferenciació institucional que permet desenvolupar l'atractiu i la competitivitat de la universitat.

Un bon exemple d'una estratègia internacional al nivell institucional més alt es pot trobar en la EPFL de Lausana, on s'han definit tres cercles concèntrics que defineixen l'estratègia de la universitat en tots els camps: els programes de grau es conceben d'acord amb les demandes locals (Suïssa i regions veïnes); els programes de màster es conceben en funció del mercat europeu, a fi de garantir que la universitat estigui en condicions d'atreure els millors graduats d'Europa, i el doctorat es concep amb l'objectiu de fomentar la competitivitat de la universitat a escala mundial.

INTERNACIONALITZACIÓ I AVALUACIÓ

Es tracta tant de l'avaluació de la internacionalització com de la internacionalització de l'avaluació, i tant de l'avaluació interna a cada universitat com de l'avaluació externa per agències de qualitat i/o d'acreditació.

1. La internacionalització s'ha d'incloure en les avaluacions institucionals

- El pes de la internacionalització en les avaluacions de la qualitat global d'universitats ha de ser a la mesura de la creixent importància de la internacionalització en les estratègies institucionals en l'EEES; ni la internacionalització ni la mobilitat no són parts dels criteris comuns definits al nivell europeu ("European Standards and Guidelines" de l'any 2005), però és difícil concebre una avaluació institucional (de tipus "audit") sense incloure-hi una anàlisi de les actuacions i dels resultats en el camp de la internacionalització.
- Els criteris i indicadors que s'utilitzen han de permetre no solament l'avaluació de la qualitat de la mobilitat (que és absent de nombroses polítiques de mobilitat), sinó de tots els altres aspectes d'internacionalització i internacionalitat, especialment de la internacionalització dels estudis. Hi ha indicadors que s'han identificat com els més pertinents per mesurar aquests aspectes i es poden utilitzar –amb compte, ja que són genèrics i s'ajusten més o menys bé a certs contextos o certes estratègies.
- Com passa generalment amb les activitats d'avaluació, l'avaluació de la internacionalització produeix beneficis institucionals, sobretot si els processos d'avaluació són ells mateixos realment internacionals.

2. Avaluació interna de la internacionalització

- (Auto)avaluar la internacionalització dels estudis només té sentit en relació amb l'avaluació de l'estratègia global d'internacionalització.
- La internacionalització és cada vegada més un factor crucial en la capacitat competitiva de les universitats, en el seu país i internacionalment (factor bàsic o factor distintiu).

- Fa falta internacionalitzar el procés d'(auto)avaluació, tant pel que fa als criteris que s'utilitzen (han de permetre comparacions al nivell europeu/internacional, no solament al nivell regional o nacional) com pel que fa a la composició de l'equip avaluador, que hauria d'incloure preferiblement una majoria o una minoria important d'experts internacionals.

3. Avaluació externa de la internacionalització

En el camp de l'avaluació externa de la internacionalització, es plantegen les mateixes preguntes de la internacionalitat de les referències i dels equips avaluadors.

- La internacionalització de l'avaluació externa no està garantida en totes les agències d'avaluació/acreditació nacionals que hi ha a Europa. És una debilitat seriosa del sistema de qualitat a tot Europa, ja que no s'exigeix un grau alt d'internacionalitat a les agències que volen fer-se membres de les xarxes europees com ENQA o EQAR. L'avaluació externa de la internacionalització es pot fer de tres maneres diferents:
  - per una agència regional/nacional (però la credibilitat internacional dels "segells de qualitat" que atorgui depèn directament de la internacionalitat del procés i de l'equip avaluador);
  - per una agència estrangera d'un altre país, com ho demana una recomanació de la Unió Europea de 2006 (demana que les universitats puguin elegir entre les agències europees de qualitat reconeguda, que són normalment les agències que s'inclouen en el "registre" d'agències controlat per EQAR);
  - per una agència europea amb la capacitat de donar una gran dimensió internacional a les seves avaluacions; ja hi ha segells europeus de qualitat en certes disciplines (sobretot en el camp dels estudis empresarials, amb el segell EQUIS de l'EFMD, o dels estudis de química amb l'"*eurobachelor*" i l'"*euromàster*" en aquesta disciplina); per a l'avaluació de la internacionalització institucional existeix l'"*Institutional Evaluation Programme*" de l'Associació d'Universitats Europees, que disposa d'un ampli equip d'avaluadors de tot Europa i pot donar per tant una perspectiva realment comparativa i internacional.
- És important destacar el cas particular de l'avaluació dels programes conjunts entre universitats de països diferents, que ja s'han esmentat com a casos excepcionals d'internacionalització en l'EEES i plantegen un repte particular de cara a la seva avaluació i acreditació. Si els haguessin d'avaluar i acreditar les agències nacionals de cada país on funcionen, el procés seria molt pesat i costós i hi hauria risc que s'acrediti en alguns països sí i en altres no, la qual cosa demostraria una falta de cohesió del sistema europeu de qualitat universitària. Una alternativa seria que aquests programes conjunts s'avaluessin amb base a una cooperació entre agències nacionals, però no és fàcil decidir quins criteris s'aplicaran i com es prendrà i aplicarà la decisió que surti del procés d'avaluació. És possible que en un futur a més llarg termini es pugui concebre

una agència europea capaç d'atorgar als programes conjunts un segell de qualitat "europeu".